

К.І. Фоменко

karinafom@yandex.ru

О.І. Кузнецов

alexej133@yahoo.com

МОТИВАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ АКАДЕМІЧНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ СТУДЕНТІВ

Fomenko K.I., Kuznetsov O.I. Motivational features of the students' academic self-regulation / K.I. Fomenko, O.I. Kuznetsov // Problems of Modern Psychology: Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / edited by S.D.Maksymenko, L.A.Onufrieva. – Issue 25. – Kamianets-Podilsky: Aksioma, 2014. – P. 582-596.

К.І. Фоменко, О.І. Кузнецов. Мотиваційні особливості академічної саморегуляції студентів. Стаття присвячена вивченню актуальної психологічної проблеми – зв'язку мотиваційних та особистісних особливостей із показниками академічної саморегуляції особистості студентів. У статті подано аналіз діагностики рівнів саморегуляції студентів, серед яких провідним є інтроєктований рівень. Визначено, що зовнішнє регулювання навчальної діяльності пов'язане із мотивацією запобігання невдачі, а внутрішнє спонукання – із мотивацією досягнення успіху. Навчальна мотивація студентів виявилась пов'язаною із їх прагненням до самоствердження: губристична мотивація та прагнення до переваги позитивно пов'язане із зовнішнім та інтроєктованим регулюванням, прагнення до досконалості – із внутрішнім спонуканням; існує негативний зв'язок між прагненням до переваги та ідентифікованим регулюванням. Існує зв'язок між академічною саморегуляцією та перфекціонізмом: перфекціонізм, орієнтований на себе, негативно пов'язаний з ідентифікованим регулюванням та внутрішнім спонуканням, перфекціонізм, орієнтований на інших, позитивно пов'язаний із інтроєктованим перфекціонізмом та негативно – із ідентифікованим регулюванням. Показано, що внутрішнє спонукання як інтерес до навчання суперечить перфекціонізму особистості. Встановлено зв'язок між принциповим типом відповідальності й інтроєктованим та ідентифікованим рівнями саморегуляції, між нормативним типом відповідальності та інтроєктованим і зовнішнім регулюванням навчальної діяльності. Показано, що внутрішня спрямованість саморегуляції навчальної мотивації тяжіє до принциповості як типу відповідальності, а зовнішня – до нормативності. Представлене дослідження розкриває роль відповідальності, перфекціонізму, мотивації досягнення та губристичної мотивації у саморегуляції навчальної діяльності студентів.

Ключові слова: академічна саморегуляція студентів, губристична мотивація, перфекціонізм, відповідальність, навчальна діяльність студентів.

К.И. Фоменко, А.И. Кузнецов. Мотивационные особенности академической саморегуляции студентов. Статья посвящена изучению актуальной психологической проблемы – связи мотивационных и личностных особенностей с показателями академической саморегуляции личности студентов. В статье представлен анализ диагностики уровней саморегуляции студентов, среди которых ведущим является интроецированный уровень. Определено, что внешнее регулирование учебной деятельности связано с мотивацией избегания неудачи, а внутреннее побуждение – с мотивацией достижения успеха. Учебная мотивация студентов оказалась связанной с их стремлением к самоутверждению: губристическая мотивация и стремление к превосходству положительно связано с внешним и интроецированным регулированием, стремление к совершенству – с внутренним побуждением; существует отрицательная связь между стремлением к превосходству и идентифицированным регулированием. Существует связь между академической саморегуляцией и перфекционизмом: перфекционизм, ориентированный на себя, отрицательно связан с идентифицированным регулированием и внутренним побуждением, перфекционизм, ориентированный на других, положительно связан с интроецированным перфекционизмом и отрицательно – с идентифицированным регулированием. Показано, что внутреннее побуждение как интерес к учебе противоречит перфекционизму личности. Установлена связь между принципиальным типом ответственности и интроецированным и идентифицированным уровнями саморегуляции, между нормативным типом ответственности и интроецированной и внешней регуляцией учебной деятельности. Показано, что внутренняя направленность саморегуляции учебной мотивации тяготеет к принципиальности как типу ответственности, а внешняя – к нормативности. Представленное исследование раскрывает роль ответственности, перфекционизма, мотивации достижения и губристической мотивации в саморегуляции учебной деятельности студентов.

Ключевые слова: академическая саморегуляция студентов, губристическая мотивация, перфекционизм, ответственность, учебная деятельность студентов.

Постановка проблеми дослідження. Поняття «регулювання» тісно пов'язане з основними функціями психічного – відбиттям і регуляцією, традиційно виокремленими в психології. Похідним від поняття «регулювання» є саморегуляція. Дослідження саморегуляції навчальної діяльності студентів обумовлена недостатньою вивченістю цього процесу, при його очевидній значимості, як у загальній, так і в прикладних галузях психології (вікової, педагогічної). У теоретико-методологічному

плані в психології дотепер відсутні досить теоретично й експериментально пророблені уявлення про системно-функціональні механізми саморегуляції особистості, не вивчені залежності між окремими складовими регуляторного процесу та регуляторними механізмами.

Недостатньо досліджений вплив мотиваційних факторів на саморегуляцію навчально-професійної діяльності, зокрема не вивчене становлення й розвиток зовнішнього, інтроєктованого, ідентифікованого та внутрішнього регулювання у структурі мотиваційної сфери студента.

Навчальна діяльність студента обумовлена сукупністю провідних мотивів учіння, що складають його мотиваційну сферу. Розгляд мотиваційної сфери особистості студента лише з позицій співвідношення його внутрішніх та зовнішніх, соціальних або професійних мотивів, що є прийнятим у вітчизняній парадигмі, обмежує можливості комплексного дослідження мотиваційних детермінант саморегуляції навчальної діяльності студента. На нашу думку, застосування рівневого підходу до мотиваційних детермінант навчальної діяльності студентів, що ґрунтується на теорії самодетермінації Е. Десі та Р. Райана, значно розширює можливості вивчення мотиваційних особливостей академічної саморегуляції студентів. Е. Десі та Р. Райан визначають чотири рівні мотивації: 1) екстринсивну або зовнішню (поведінка та діяльність регулюються нагородами і покараннями); 2) інтроєктовану (поведінка регулюється частково засвоєними і правилами та вимогами); 3) ідентифіковану (поведінка регулюється відчуттям власного вибору даної діяльності, раніше регульованою ззовні); 4) інтринсивна або внутрішня (інтерес до діяльності). Згідно з цією концепцією, саме внутрішня (інтринсивна) мотивація, яка заснована на природжених потребах в компетентності (вибору оптимальної трудності завдань, наявність позитивного зворотнього зв'язку) і самодетермінації (автономність, інтернальність особистості), обумовлює успішність у навчанні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Саморегуляцію суб'єкта навчальної діяльності дослідники вивчали переважно з позицій регулятивних вищих психічних процесів (В.І. Моросанова, В.П. Прядеїн, В.Я. Ляудіс, Є.В. Заїка). Мотиваційні детермінанти саморегуляції особистості студента подані у дослідженнях вітчизняних (Є.П. Ільїн, А.О. Ольшанніков, Н.С. Моргунова) та зарубіжних (Д. Рассел, Р.М. Райан, Д.Р. Коннел) вчених.

Студентський вік у психологічних дослідженнях визначається періодом від 18 до 25 років. Постановка проблеми студент-

ства як особливої соціально-психологічної та вікової категорії належить психологічній школі Б.Г. Ананьєва. Дане питання розглядається у дослідженнях Б.Г. Ананьєва, І.О. Зимньої, Ю.Н. Кулюткіна, А.О. Реана, О.Ф. Рибалко, Є.Н. Степанової, а також у працях П.О. Просецького, Є.М. Нікіреєва, В.О. Сластеніна, В.О. Якуніна. Розглядаючи студентський вік як сенситивний період для особистісного самоствердження індивіда, слід звернути увагу на особливості губристичної мотивації особистості студента, яка визначається як його прагнення до самоствердження, збереження почуття самозначущості шляхом досягнення переваги над іншими (одногрупниками, товаришами) та досягнення досконалості у значущій діяльності [7].

Міра відповідальності особистості як психологічної властивості може розумітись як готовність відповідати за власні вчинки, усвідомлення такої готовності на рівні почуттів та переконань. У багаторівневій моделі особистісної саморегуляції Є.Р. Калітеєвського, Д.О. Леонтєва відповідальність розглядається як внутрішня саморегуляція зрілої особистості, опосередкована ціннісними орієнтирами. Основними ознаками відповідальності К.Муздибаєв виділяє точність, пунктуальність, вірність особистості у виконанні обов'язків і її готовність відповідати за наслідки своїх дій, здатність до співпереживання, чуйність до чужого болю і радості, наполегливість, старанність, сміливість, стійкість, витримку [6]. Не викликає сумніву, що перелічені автором психологічні властивості особистості виступають детермінантами її навчальної саморегуляції.

Одним із недостатньо досліджуваних аспектів саморегуляції особистості студентів є вивчення його у зв'язку із такою особистісною диспозицією, як перфекціонізм. Перфекціонізм розглядався як компенсаторне прагнення до досконалості та переваги А. Адлером, як нарцистична патологія характеру в роботах К. Хорні, однак, власне термін «перфекціонізм» практично не використовувався до 1965 р., коли був запропонований М. Холандером [9]. П. Хьюїтт і Г. Флетт визначають перфекціонізм як прагнення бути досконалим, бездоганим у всьому [3]. Т. Бен-Шахар визначає такі ознаки перфекціонізму, як заперечення невдачі, негативних емоцій та успіху [1]. Н.Г. Гаранян [2] визначає наступні параметри перфекціонізму: завищені, у порівнянні з індивідуальними можливостями, стандарти діяльності і домагання; надмірні вимоги до інших та завищені очікування від них; сприйняття інших людей як тих, що висувають високі очікування (соціальні когніції); постійне порівняння себе

з іншими людьми за умови орієнтації на успішних індивідів (персоналізація); дихотомічна оцінка результату діяльності і її планування за принципом «все або нічого» (поляризоване мислення); селектування інформації про власні невдачі та помилки (негативне селектування).

Мета дослідження – визначити структурні особливості мотиваційних особливостей академічної саморегуляції студентів.

Вибірка і методики дослідження. Для реалізації мети дослідження нами були обрані такі методики.

1. *Опитувальник академічної саморегуляції Р.М. Райана і Д.Р. Коннелла*[8].

Опитувальник містить 32 твердження, спрямованих на визначення рівня розвитку зовнішнього регулювання (екстринсивної або зовнішньої мотивації навчальної діяльності), інтроєктованого регулювання, ідентифікованого регулювання та власного спонукання (інтринсивної або внутрішньої мотивації).

2. *Методика «Діагностика мотивації успіху і страху невдачі» А.А. Реана.*

Опитувальник для оцінки мотивації успіху і страху невдачі запропонований А. А. Реаном. Методика містить 20 тверджень, спрямованих на визначення міри розвитку мотивації успіху (позитивної мотивації, за якою особистість, починаючи справу, має на увазі досягнення чогось конструктивного, позитивного; надія на успіх і потреба в досягненні успіху) мотивації запобігання невдачі (негативної мотивації, за якою активність особистості пов'язана з потребою уникнути зриву, осуду, покарання, невдачі).

3. *Методика «Опитувальник гурбистичної мотивації студентів» (К.І. Фоменко)* [7].

Виходячи із теоретичних уявлень Ю. Козелецького [4] про існування Методика ОДЛСО відповідає вимогам надійності та валідності.

4. *Методика «Симптомокомплекс відповідальності» І.О. Кочаряна* [5].

Методика діагностики відповідальності спрямована на виявлення вираженості у випробовуваних типологічних варіантів відповідальної поведінки. Методика має форму опитувальника, складається з 5 шкал («Принциповість», «Самоствердження», «Нормативність», «Етичність», «Самопожертва») і містить 67 ефективних і дискримінативних тверджень. Кожна шкала опитувальника містить твердження щодо відповідного типу відповідальності.

5. *Методика «Багатомірна шкала перфекціонізму» П. Хьюїтта та Г. Флетта в адаптації І.І. Грачової* [3]

Методика дозволяє визначити загальний рівень перфекціонізму, а також рівень перфекціонізму, орієнтованого на себе, перфекціонізму, орієнтованого на інших, та перфекціонізму як соціального припису.

Перфекціонізм, орієнтований на себе, передбачає наявність високих особистих стандартів, внутрішню мотивацію самовдосконалення, схильність до зосередження на меті, тенденцію ставити перед собою складні цілі та готовність докладати зусилля для їх досягнення; передбачає підвищену самокритичність, розвинену самодисципліну, самоконтроль, схильність до рефлексії. Перфекціонізм, орієнтований на себе, – складова, яка, як встановили П. Хьюїтт і Г. Флетт, властива обдарованим людям з високими прагненнями бути досконалими.

Високий рівень перфекціонізму, орієнтованого на інших, передбачає наявність високих стандартів, встановлених людиною для інших, вимогливість по відношенню до інших, інтолерантність, небажання вибачати помилки, недосконалості. Перфекціонізм як соціальний припис – відчуття індивіда, яке йому нав'язують нереалістично високі стандарти; впевненість людини у тому, що інші люди мають відносно неї високі очікування, яким дуже складно, якщо взагалі можна, відповідати. Методика містить 45 тверджень і дозволяє визначити низький, середній та високий рівні за загальної шкалою перфекціонізму та субшкалами перфекціонізму, орієнтованого на себе, на інших та перфекціонізму як соціального припису.

Вибірку досліджуваних склали 44 студенти 2-го курсу факультету Міжнародних освітніх програм української інженерно-педагогічної академії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Першим завданням нашого дослідження було визначити міру співвідношення різних рівнів академічної саморегуляції студентів (рис. 1).

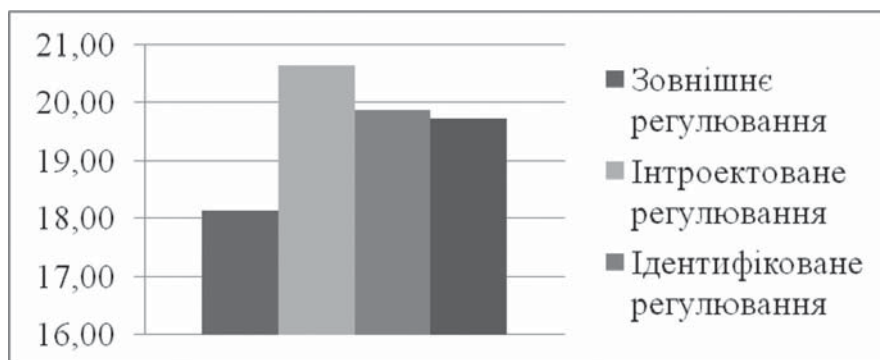

Рис. 1. Середні значення рівнів академічної саморегуляції студентів

З рис. 1 видно, що у студентів переважає інтроектований рівень академічної саморегуляції, що свідчить про те, що навчання у виші для них є формальністю, іноді вимушеною необхідністю. Вища освіта сьогодні виступає нормою для молоді. Студентська молодь з інтроектованим рівнем саморегуляції керується в організації власної діяльності засвоєними інтроектованими нормами та установками від референтних дорослих, проявляє емоційну залежність від них, має завищені вимоги до себе й інших. Ті юнаки, що засвоїли сукупність соціальних норм та ролей, виявляють високий рівень інтроектованого регулювання навчальної діяльності. Прикладами такої саморегуляції можуть бути наступні мотиви та настановлення: вища освіта є нормою; без вищої освіти буде складно знайти роботу; мати професію просто необхідно, а для цього треба вчитись. Інтроектована регуляція студентів супроводжується включенням до вольової регуляції егоцентричних факторів – почуття переваги у разі успіху та сорому, провини у разі невдачі.

У меншій мірі студенти виявляють ідентифікований рівень саморегуляції. Юнаки та дівчата з ідентифікованим рівнем саморегуляції керуються у регуляції засвоєними зразками поведінки. Вони чутливі до схвальних оцінок від референтних осіб, авторитетів, проявляють ініціативу та впевненість у собі при виконанні діяльності.

Досить значним є рівень вираженості внутрішньої, інтринсивної (автономної) саморегуляції особистості студентів. Автономний тип з переважаючим власним спонуканням характеризує студентів як відповідальних і самоорганізованих, ініціативних та активних у прийнятті важливих рішень свого життя, схильних до креативного розв'язання навчальних проблем. Зовнішня саморегуляція, що характеризується пасивною суб'єктною позицією щодо навчальної діяльності, виражена у студентів в найменшій мірі.

Розглянемо результати дослідження взаємозв'язку рівнів (типів) саморегуляції із інтегральним показником навчальної мотивації студентів – мотивацією досягнення успіху (табл.1), з якої видно, що існують позитивні зв'язки між показниками зовнішнього регулювання та внутрішнього спонукання та мотивацією досягнення успіху.

Негативний зв'язок між показниками зовнішнього регулювання та мотивацією досягнення успіху свідчить про те, що студенти, які керуються системою заохочень та покарань у навчальній діяльності, виявляють страх запобігання невдачі. Вони

мають незначну мотивацію досягнень, запобігають складних навчальних завдань задля того, щоб уникнути невдачі (поганої оцінки, невдоволення викладача).

Таблиця 1

Взаємозв'язок показників академічної саморегуляції та мотивації досягнення успіху та запобігання невдачі у студентів

Мотивація досягнення успіху	Показники академічної саморегуляції			
	Зовнішнє регулювання	Інтроектоване регулювання	Ідентифіковане регулювання	Внутрішнє спонукування
	-0,28*	0,21	0,17	0,43**

Примітка: * - на рівні $p < 0,05$, ** - $p < 0,01$

Позитивний зв'язок внутрішніх спонукань до навчальної діяльності із мотивацією досягнення успіху свідчить про те, що інтерес до змісту навчання взаємообумовлений із мотивацією досягнення успіху. Отже, ті студенти, що прагнуть до успіху в житті частіше виявляють інтерес до навчання, вчаться не тільки задля майбутнього професійного успіху, вдовolenня амбіцій, а тому, що їм цікаво вчитися.

Розглянемо результати дослідження взаємозв'язку між показниками саморегуляції та губристичною мотивацією студентів (табл.2).

Таблиця 2

Взаємозв'язок показників академічної саморегуляції та губристичної мотивації у студентів

Показники академічної саморегуляції	Показники губристичної мотивації		
	Прагнення до досконалості	Прагнення до переваги	Загальний показник губристичної мотивації
Зовнішнє регулювання	0,18	0,57**	0,49**
Інтроектоване регулювання	0,18	0,57**	0,45**
Ідентифіковане регулювання	0,21	-0,48**	-0,18
Внутрішнє спонукування	0,34*	-0,03	0,13

Примітка: * - на рівні $p < 0,05$, ** - $p < 0,01$

З таблиці 2 видно, що показники губристичної мотивації, а також прагнення до переваги мають позитивні зв'язки із показниками зовнішнього регулювання та інтроектованого регулювання. Отже, прагнення особистості студента до самоствер-

дження реалізується через прагнення до переваги над іншими і пов'язане із зовнішнім рівнем академічної саморегуляції. У навчанні такі особистості прагнуть уникнути покарань (негативних оцінок, осуду батьків і товаришів) та отримати винагороди (стипендію, похвалу, гроші), що виступає основним мотиватором їх навчально-професійної діяльності і виступає умовою досягнення переваги над іншими. Мотивація навчальної діяльності такої особистості визначається прагненням до переваги, що здійснюється на найпростішому рівні саморегуляції – зовнішньому. Такі студенти обирають прості навчальні цілі, які можуть бути навіть нижчими за їх академічні можливості, з легкістю їх досягають, задовольняючи власне прагнення до переваги над іншими. Навчальна діяльність студента із такими мотиваційними особливостями орієнтована на запобігання покарання, яке виявляється у неспроможності досягти поставлених помірних, невисоких цілей і посісти нижні позиції навчального рейтингу, що свідчить про неможливість перевершити одногрупників.

Встановлено зв'язок між показниками інтроектованого регулювання і губристичної мотивації та прагнення до переваги свідчить про те, що ті студенти, які керуються в організації власної діяльності засвоєними інтроектованими нормами та установками від референтних дорослих і проявляють емоційну залежність від них, мають завищені вимоги до себе й до інших, реалізують власне прагнення до переваги. Такі студенти, засвоївши норми поведінки та діяльності, реалізують відповідні способи навчальної діяльності (відносно регулярне відвідування занять, вибіркове ставлення до навчальної діяльності відповідно до складності предмета чи вимогливості викладача, дисциплінованість, слухняність, толерантність до вимог деканату, тощо) і прагнуть перевершити своїх одногрупників у навчальній діяльності, не докладаючи «зайвих» зусиль.

Ідентифіковане регулювання навпаки, має негативний зв'язок із прагненням до переваги. Студенти з ідентифікованим рівнем саморегуляції керуються у регуляції засвоєними зразками поведінки значущих дорослих чи однолітків. Вони чутливі до схвальних оцінок від референтних осіб, авторитетів (викладачів, успішних одногрупників), проявляють ініціативу та впевненість у собі при виконанні діяльності. Для таких студентів важливим є отримання схвалення від авторитетів, що може свідчити про те, що вони йдуть вірним шляхом, їх навчальні зусилля не даремні.

Встановлено зв'язок між показниками внутрішнього спонукання та прагненням до досконалості. Цей зв'язок розкриває сутність внутрішньої мотивації навчальної діяльності особистості, де інтерес до навчання пов'язаний із прагненням до досконалості, саморозвитку, досягнення майстерності в улюбленій справі.

Розглянемо результати дослідження взаємозв'язку між показниками академічної саморегуляції та симптомокомплексу відповідальності (табл.3).

Таблиця 3

Взаємозв'язок показників академічної саморегуляції та відповідальності особистості студентів

Показники академічної саморегуляції	Показники симптомокомплексу відповідальності				
	П	Сс	Н	Е	Сп
Зовнішнє регулювання	-0,22	0,09	0,30*	0,19	-0,11
Інтроектоване регулювання	-0,30*	0,14	0,31*	0,12	-0,14
Ідентифіковане регулювання	0,40**	-0,24	0,01	0,26	0,10
Внутрішнє спонукання	0,10	0,08	0,25	0,20	-0,08

Примітка: П - «Принциповість», Сс - «Самоствердження», Н - «Нормативність», Е - «Етичність», Сп - «Самопожертва».

*- на рівні $p < 0,05$. ** - $p < 0,01$

З таблиці 3 видно, що існують зв'язки між показниками таких типів відповідальності, як принциповість та інтроектованим й ідентифікованим рівнями саморегуляції, причому перший зв'язок є позитивним, а другий – негативний. Такі результати свідчать про те, що студенти, які вважають, що більшість важливих подій в життя було результатом їх власних дій, що вони можуть ними управляти, і, отже, відчувають свою власну відповідальність за ці події і за те, як складається їхнє життя в цілому, характеризуються ідентифікованим рівнем мотивації навчання. Такі студенти відповідальні, тому що так потрібно, відповідає їх власним принципам. Особистості з даними типом відповідальності педантичні, принципові, схильні до накопичення негативних емоцій, схильні до пошуку правди. Принциповість та правдолюбство як віддзеркалення їх високих внутрішніх ідеалів та стандартів поєднується із орієнтацією на думку та погляди авторитетів. Студенти з принциповим типом відповідальності можуть сильно розчаруватись в своїх поглядах та принципах, прийнятих від викладачів, що донедавна були авторитетами і певним чином не виправдали покладені на них сподівання.

Встановлено зв'язок між нормативністю як типом відповідальності та інтродюкованим рівнем саморегуляції. Отже, нормативність як здатність і прагнення до дотримання деяких імпліцитних патернів і правил поведінки, які часто збігаються з соціальними нормами, що може трактуватися як соціально відповідальна поведінка, передбачає інтродюковане регулювання навчальної діяльності, яке також є віддзеркаленням прийнятих та частково засвоєних норм і правил навчальної діяльності у виші. Також встановлено негативний зв'язок між показниками нормативності та ідентифікованого рівня академічної саморегуляції, що свідчить про те, що студенти, які ідентифікують себе із авторитетом, менше керуються загальноприйнятими нормами поведінки.

З таблиці 4 видно, що зовнішнє саморегулювання як прагнення отримати винагороду та уникнути невдачі у навчальній діяльності пов'язане із соціально приписаним перфекціонізмом. Такі дані свідчать про те, що студенти, навчальна діяльність яких регулюється системою зовнішніх санкцій, мають переконання, що соціальне оточення (викладачі, батьки, деканат) виявляє до них завищені, нереалістичні вимоги. Студентам із інтродюкованою мотивацією також властивий соціально приписаний перфекціонізм. З одного боку, такі студенти засвоїли норми поведінки, якими керуються у навчальній діяльності, з другого боку – вони вважають, що ці норми є надмірними, занадто високими.

Таблиця 4

Взаємозв'язок показників академічної саморегуляції та перфекціонізму у студентів

Показники академічної саморегуляції	Показники перфекціонізму		
	Перфекціонізм, орієнтований на себе	Перфекціонізм, орієнтований на інших	Соціально приписаний перфекціонізм
Зовнішнє регулювання	0,01	0,01	0,80**
Інтродюковане регулювання	0,04	0,33*	0,46**
Ідентифіковане регулювання	-0,82**	-0,61**	0,07
Внутрішнє спонукування	-0,35*	-0,18	0,12

Примітка: * - на рівні $p < 0,05$. ** – $p < 0,01$

Встановлено, що ідентифіковане регулювання негативно корелює із перфекціонізмом, орієнтованим на себе, та перфекціо-

нізмом, орієнтованим на інших. Такі студенти не встановлюють до себе надмірних вимог, їх не цікавлять інші і вони не ставляться вимогливо до них. Ідентифіковане регулювання навчальної діяльності взагалі не передбачає високих показників перфекціонізму, а лише орієнтацію на ті вимоги, які виявляє до них авторитетна особа. Ці вимоги студенти з ідентифікованим типом мотивації сприймають некритично.

Цікавим є встановлений негативний зв'язок між перфекціонізмом, орієнтованим на себе, та внутрішнім спонуканням (інтринсивною мотивацією) студентів. Всупереч нашим сподіванням стосовно того, що високий рівень мотивації досягнення, який відповідає також внутрішній мотивації, пов'язаний позитивно із перфекціонізмом, ми отримали протилежні результати. Внутрішнє спонукання як інтерес до улюблених навчальних предметів та навчання загалом не обов'язково передбачає перфекціонізм, а навпаки ці два феномени суперечать один одному. Перфекціонізм як надмірна вимогливість до себе, нереалістичне ставлення до власних стандартів діяльності суперечить і протиставляється інтересу до навчальної діяльності, який у більшій мірі передбачає орієнтацію на процесуальний бік діяльності, а не на досягнення результатів, зокрема у вигляді позитивної оцінки результатів навчання.

Висновки. Проблема визначення зв'язку мотиваційних та особистісних особливостей із показниками академічної саморегуляції особистості студентів є надзвичайно актуальною і її вирішення дозволяє відповісти на питання, що хвилює кожного практичного психолога закладу освіти, викладача та вчителя – які особистісні та мотиваційні особливості обумовлюють інтерес до навчання та навчальну успішність. Аналіз рівнів саморегуляції студентів показав, що серед них провідним є інтроєктований рівень. Кореляційний аналіз саморегуляції та мотиваційних особливостей особистості студентів показав наступною

Зовнішнє регулювання навчальної діяльності пов'язане із мотивацією запобігання невдачі, а внутрішнє спонукання – із мотивацією досягнення успіху. Навчальна мотивація студентів виявилася пов'язаною із їх прагненням до самоствердження: губристична мотивація та прагнення до переваги позитивно пов'язане із зовнішнім та інтроєктованим регулюванням, прагнення до досконалості – із внутрішнім спонуканням; існує негативний зв'язок між прагненням до переваги та ідентифікованим регулюванням. Отже, зовнішня мотивація студентів передбачає прагнення до переваги, а внутрішня – прагнення до досконалості.

Встановлено зв'язок між академічною саморегуляцією та перфекціонізмом: перфекціонізм, орієнтований на себе, негативно пов'язаний з ідентифікованим регулюванням і внутрішнім спонуканням, перфекціонізм, орієнтований на інших, позитивно пов'язаний із інтроектованим перфекціонізмом та негативно – із ідентифікованим регулюванням. Внутрішнє спонукання як інтерес до навчання суперечить перфекціонізму особистості.

Встановлено зв'язок між принциповим типом відповідальності та інтроектованим й ідентифікованим рівнями саморегуляції, між нормативним типом відповідальності та інтроектованим і зовнішнім регулюванням навчальної діяльності. Отже, внутрішня спрямованість саморегуляції навчальної мотивації тяжіє до принципності як типу відповідальності, а зовнішня – до нормативності.

Список використаних джерел

1. Бен-Шахар Т. Парадокс перфекционіста/ Тал Бен-Шахар; пер с англ. Михайла Табенкіна. – М. : Манн, Іванов і Фербер, 2013. – 256 с.
2. Гаранян Н. Г. Психологические модели перфекционизма / Н.Г. Гаранян // Вопросы психологии. – 2009. – №5. – С. 74-83.
3. Грачева И. И. Адаптация методики «Многомерная шкала перфекционизма П. Хьюитта и Г. Флетта / И. И. Грачева / Психологический журнал. – 2006, №6. – С. 73-89.
4. Козелецкий Ю. Человек многомерный (психологические эссе) / Юзеф Козелецкий. – К.: Лыбидь, 1991. – 288 с.
5. Кочарян І.О. Типологічні особливості організації особистісного симптомокомплексу відповідальності / О.С. Кочарян, І.О. Кочарян // Актуальні проблеми практичної психології. Збірник наукових праць. – Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2006. – С. 120-123.
6. Муздыбаев К. Психология ответственности/ К. Муздыбаев. – М.: Либроком, 2010. – 248 с.
7. Фоменко К.І. Губристична мотивація в структурі спрямованості особистості: віковий аспект / Т.Б. Хомуленко, К.І. Фоменко. – Х.: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2012. – 222 с.
8. Яцюк М.В. Адаптація опитувальника академічної саморегуляції Р.М. Райана і Д.Р. Коннелла (Casual dimensionscale IISQR-A) / М.В. Яцюк // Практична психологія та соціальна робота. – №4. – 2008, – С. 45-47.

9. Ясная В. А. Перфекционизм: история изучения и современное состояние проблемы / В.А. Ясная, С. Н. Ениколопов // Вопросы психологии. – 2007. – №4. – С. 157-168.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Ben-Shakhar T. Paradoks perfektsionista / Tal Ben-Shakhar; per s angl. Mikhaila Tabenkina. – M. : Mann, Ivanov i Ferber, 2013. – 256 s.
2. Garanyan N. G. Psikhologicheskiye modeli perfektsionizma / N. G. Garanyan // Voprosy psikhologii. – 2009. – №5. – S. 74-83.
3. Gracheva I. I. Adaptatsiya metodiki «Mnogomernaya shkala perfektsionizma P. KH'yuitai G. Fletta / I. I. Gracheva / Psikhologicheskiy zhurnal. – 2006, №6. – S. 73-89.
4. Kozeletskiy YU. Chelovek mnogomernyy (psikhologicheskiye esse) / YUzef Kozeletskiy. – K.: Lybid', 1991. – 288 s.
5. Kocharyan I.O. Tipologichni osoblivosti organizatsii osobistisnogo simptomokompleksu vidpovidal'nosti / O.S. Kocharyan, Í.O. Kocharyan // Aktual'ni problemi praktichnoi psikhologii. Zbirnik naukovikh prats'. – Kherson: PP Vishemirs'kiy V.S., 2006. – S. 120 – 123.
6. Muzdybayev K. Psikhologiya otvetstvennosti / K. Muzdybayev. – M.: Librokom, 2010. – 248 s.
7. Fomenko K.Í. Gubristichna motivatsiya v strukturí spryamovanosti sobistosti: vikoviy aspekt / T.B. Khomulenko, K.Í. Fomenko. – KH.: KHNPUI. G.S. Skovorodi, 2012. – 222 s.
8. Yatsyuk M.V. Adaptatsiya opituval'nika akademichnoi samoregulyatsii R.M. Rayana i D.R. Konnella (Casual dimensionscale IISQR-A) / M.V. Yatsyuk // Praktichna psikhologiya ta sotsial'na robota. – №4. – 2008. – S. 45-47.
9. Yasnaya V. A. Perfektsionizm: istoriya izucheniya i sovremennoye sostoyaniye problemy / V.A. Yasnaya, S. N. Yenikolopov // Voprosypsikhologii. – 2007. – №4. – S. 157- 168.

K.I. Fomenko, O.I. Kuznetsov. Motivational features of the students' academic self-regulation. This article is devoted to the study of actual psychological problem – communication between motivational and personal characteristics and indices of academic self-regulation of students' personality. The article focuses on the analysis of self-diagnosis levels of students' self-regulation, including a leading *introjectional* level. The external regulation of the educational activities was determined to be associated with the motivation of failure prevention, and internal motive

is associated with the motivation of success. Educational motivation of students is associated with their desire for self-assertion: hubristic motivation and aspiration for superiority is positively associated with external and *introjected* regulation, aspiration for the perfection is associated with internal motivation. There is a negative relation between the aspiration for superiority and identified regulation. There is a connection between academic self-regulation and perfectionism: negatively self-oriented perfectionism is associated with the identified regulation and internal motivation; other-oriented perfectionism is positively associated with *introjected* perfectionism and *negatively* associated with identified regulation. It is shown that internal motivation as an interest in learning contradicts perfectionism of the personality. There is a connection determined between the principal type of responsibility and *introjected* and identified levels of self-regulation; although connection between normative type of regulatory responsibility and *introjected* and external regulation of educational activities. It is shown that the internal orientation of self-regulation of educational motivation tends to principle as a type of responsibility, and external – to normativity. The presented study reveals a role of responsibility, perfectionism, achievement motivation and hubristic motivation in self-regulation of students' educational activities.

Key words: academic self-regulation of students, hubristic motivation, perfectionism, responsibility, educational activities of students.

Отримано: 16.07.2014 р.

УДК 159.9.019.4:165.212

О.Ф. Хміляр
hmilar@ukr.net

СИМВОЛ ЕТНІЧНОГО «ІНШОГО» В КОНСТРУЮВАННІ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ

Khmiyar O.F. The symbol of ethnic «Another» in personality's behavior design / O.F. Khmiyar // Problems of Modern Psychology: Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / edited by S.D.Maksymenko, L.A.Onufrieva. – Issue 25. – Kamianets-Podilsky: Aksioma, 2014. – P. 596-608.

О.Ф. Хміляр. Символ етнічного «Іншого» в конструюванні поведінки особистості. Етнічний «Інший», виступаючи символічною фігурою, дозволяє особистості вибудовувати проект власної поведінки задля ефективної взаємодії в певному етнічному середовищі. Розглядаючи